

IX. POZÍCIÓ ÉS CENTRALIZÁCIÓ: A KURÁTOR

A Canonica Visitatióban *Aeditus* vagy *Curator* név alatt felsorolt személyeket a csongrádi nép *kurátor*, *templomgazda*, *templomgondnok* vagy *egyházfi* néven ismerte a mindennapokban. A szakirodalomban előfordul a *templomatya* kifejezés is.⁹⁶⁹ A latin eredetű kurátor szó jelentése „gondnok”, „gondviselő”. Feladata a templomi kiadások és bevételek számon tartása, összesített számadások készítése, illetve a harangozói jövedelmek kiutalása volt. A pénztárkönyvi mozgásokról évente egyszer a plébános mellett a város és a kegyúr képviselőjének is számat kellett adnia. Cserében az a kitüntetés járt neki, hogy körmenetek alkalmával füstölővel a kezében vonulhatott az Oltáriszentség előtt. Az igen fontos, bizalmi pozícióra a 18. században inkább iparosok, a 19. században jellemzően jómódú gazdaemberek tarthattak számat. Csongrádon külön egyházi működött a Belsővárosban és a Külsővárosban.⁹⁷⁰

Miután sorra vettük az írásos emlékezet által elérhető csongrádi kurátorokat, Bába Szabó Rókus példáján mutatjuk be azt az ellentmondásos helyzetet, amikor az egyházi pozíciójával járó hatáskör a plébános centralizációs törekvéseinek útjába kerül. A fejezet célja tehát annak bemutatása, hogy milyen okok vezettek a csongrádi kurátori hivatal „kiüresedéséhez”, névlegessé válásához majd felszabadításához.

1. Csongrád–Belsőváros

Az írásos emlékezet által megőrzött első belsővárosi kurátort „nem túl derék” emberként jellemezték a Canonica Visitatióban. Mészáros István egyházi eredeti foglalkozását tekintve molnár volt, szolgálataiért cserébe felmentést élvezett a katonáskodás alól. A csongrádiak úgy nyilatkoztak a vizitátornak, hogy hamarosan megszabadulnak tőle.⁹⁷¹ A Mészáros után következő belsővárosi egyházi személye homályba vész. A funkciót az 1870-es években az írástudatlan Tari János látta el. A szükséges nyugtákat Tari egyik írni-olvasni tudó gyermeke állította ki. Ő jegyezte fel a *harangozó cédulákat* is, vagyis hogy kinek, hány alkalommal szükséges harangozni, és ezt az írást továbbította a harangozó felé.⁹⁷² 1879-ben hűtlen kezelés gyanúja merült fel ellene, ám a vádak ellen a következő szavakkal védekezett: „a kérdéses templomban lévő számos képek, gyermeki mise ruhák és bársony köpönyeg igazolják, hogy saját pénzemből vallásos érzelemtől

969 Hoss 1948. 60. Kaposvár példáján.

970 Forrásaink a pénzkezeléssel, adománygyűjtéssel ideiglenesen megbízott harangozót és sekrestyést is egyházfiként jelölik. Csongrádi Közlöny, 1894. május 6. I. évf. 8. szám, 4. old.

971 NPI Canonica Visitatio 1824.

972 1876-ban például 73 alkalommal rendeltek harangozást a Szent Rókus-templomban. MNL CsML CsL Képviselőtestületi iratok 1872-1949. Tari János számadása 1876.

indíttatva csináltam, és azon voltam, hogy e templom minél dúsabban felszerelve legyen”.⁹⁷³

A Tarit követő Gulyás József templomgondnok neve bőkezű adományai révén maradt fenn. A település első oltárképét, a mennybe fölvelt Boldogasszonyt ábrázoló festményt saját pénzéből újjátta meg, még a nevét is feltüntette a bal alsó sarokban.⁹⁷⁴ 1885-ben a Szent Rókus-templomot „egyedül Isten iránti hálából és tiszteletből” kívül-belül helyrehozatta.⁹⁷⁵ Az óriási költségekkel járó renoválást még hosszú évekig emlegették Csongrádon, különösen akkor, ha a település mint kegyúr előjáróságát kívánták bosszantani.⁹⁷⁶ A felújítást követően Gulyás József szentségtartót (*monstrancia*) és *vélumot* készíttetett a Rókus templom számára, melyeket a váci püspökhöz küldött felszenteltetni. A püspök nem győzte dicsérni az egyházi áldozatkészségét.⁹⁷⁷

1891-ben már Polyák József a Szent Rókus-templom gondnoka.⁹⁷⁸ Az őt követő Balogh Énok már sekrestyés, harangozó és egyházi is volt egyben.⁹⁷⁹

A belsővárosi templomgondnokok egészen 1891-ig nem kaptak juttatást szolgálataikért. Hegyi Antal 1891. februárjában keltezett levelében jelezte a váci Egyházmegyei Hatóságnak, hogy jogos kérése nyomán már a Belsővárosban is évi 10 forintos fizetést kap a kurátor.⁹⁸⁰

2. Csongrád–Külsőváros

Elsőként az 1824-es Canonica Visitatio említi Nagy János egykori tanácstagot mint a Nagyboldogasszony-templom gondnokát.⁹⁸¹ Nagy János a vizitációs jegyzőkönyv szerint becsületes, példás életű ember volt. Szolgálataiért lakást nem kapott, kiváltságokat nem élvezett, viszont évente 10 forint fizetést biztosítottak neki. Kinevezéséről a plébános és a helyi tanács közösen döntött. Feladata a bevételeket és kiadásokat tartalmazó könyv vezetése volt. A templom ládájának egyik kulcsa nála, párja a plébánosnál volt; a szerkezetet a két kulccsal közösen lehetett felnyitni. Az elszámolásokért elsősorban a plébános tartozott felelősséggel, felülvizsgálatot a csongrádi előjárók és az egyházmegye hivatalos küldöttei végezhetek. Nagy János segéde egy Szmátona Antal nevezetű cipész, aki évi

973 MNL CsML CsL V. B. 72. 1879. január 22. Tari János levele

974 A festmény napjainkban a Szent Rókus-templom szentélyében található.

975 VPL APar. Cs. 1885. március 14. Gulyás József levele a váci püspökhöz.

976 „Miatta [ti. a városi előjáróság miatt] ugyan összedőlhetett volna a kisdud belsővárosi templom, ha megmentésére Isten szent Fölsége nem támaszt egy jó szívű Gulyás Józsefet, ki a roskadozót sajátjából helyreállította.” VPL APar. Cs. 1890. december 8. Hegyi Antal levele a váci püspökhöz.

977 VPL APar. Cs. 1885. március 21. A váci püspök levele Gulyás Józsefhez.

978 VPL APar. Cs. 1891. február 21. Hegyi Antal levele a váci Egyházmegyei Hatósághoz.

979 Csongrádi Közlöny, 1896. szeptember 20. III. évf. 38. szám, 4. old.

980 VPL APar. Cs. 1891. február 21. Hegyi Antal levele a váci Egyházmegyei Hatósághoz.

981 NPI Canonica Visitatio 1824.

10 forintért cserébe a külsővárosi templom mindenese és a kántor segédje volt. A jegyzőkönyv korántsem hízelgően emlékezik meg tevékenységéről.⁹⁸²

Nagy János közvetlen hivatali utódáról forrásaink hallgatnak. 1863-tól már Szalkai Szabó Istvánt találjuk a tisztségen, akit a plébános és a csongrádi előljáróság kért fel a gondnoki feladatok vállalására. Az új kurátor kezdeti lelkesedése igen hamar lelankadt. A harangok megszólaltatásáért szedett pénz kezelését és a koldusoknak szánt adományok szétosztását Szalkai Szabó igen terhesnek találta. Mint azt 1865-ben keletkezett levelében írta: hivatali kötelességei miatt egyetlen napra sem hagyhatta el házát, csak akkor, ha megbízható helyettest tudott maga helyett felmutatni. A fizetést ugyanakkor méltánytalanul kevésnek értékelte.⁹⁸³ Szalkai Szabót Bába Szabó Rókus követte a tisztségben, aki 1898-ig megszakítás nélkül látta el Csongrád-Külsővárosban az egyházi teendőit.

3. Bába Szabó Rókus, a jámbor polihisztor

Ugyan több írás is foglalkozott már Bába Szabó Rókussal, korának közismert csongrádi egyéniségével,⁹⁸⁴ születési és halálozási adatait a mai napig nem sikerült pontosan meghatározni. Valószínűleg Szabó Rókus néven anyakönyvezték 1831-ben.⁹⁸⁵ Ebben az időszakban két Szabó Rókust is bejegyeztek, feltehetően Szabó József és Berkes Rozália felgyői lakosok 1830. november 12-én született gyermekéről van szó. Bizonyos, hogy a későbbi kurátor szívéhez igen közel állt Felgyő dohánykertész község sorsa. Amikor gróf Károlyi Sándor az 1860-as években felbontotta a kertészek szerződését és szélnek eresztette a lakosságot, Bába Szabó Rókus verses krónikában örökítette meg az eseményt.⁹⁸⁶ Az egyházi verse 1866-ban ponyva formájában is napvilágot látott Dobay János gyulai nyomdájában, a pesti Sallay András költségén.

Valódi nehézségekbe ütközünk, ha Bába Szabó foglalkozását, társadalmi állását kívánjuk egy szóban meghatározni. 1898-ban földművesnek vallotta magát⁹⁸⁷, Füzesi Péter paraszti földmérőként emlegette.⁹⁸⁸ Tari László harangozó

982 „Vix probus” Ld. NPI Canonica Visitatio 1824.

983 Évente összesen 10 forint 50 krajcárt kapott mint egyházi, ehhez járult minden hónap végén a számadás alkalmával kiutalt 42 krajcár. VPL APAr. Cs. 1865. Szalkai Szabó István dátum nélküli levele a váci püspök felé.

984 Tari 1977; Katona 1976-77.

985 1898-ban 67 évesnek vallotta magát, ám a csongrádi anyakönyvekben közel és távol nem találunk Bába Rókus vagy Bába Szabó Rókus nevű gyermeket. VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22-26. Bába Szabó Rókus vallomása.

986 Eredeti címe: Felgyő községének több mint egy százados főnállása (!) utáni elpusztítása emlékére 1866-ban, Hozzáadva katona búcsúzása szüleitől. Írta: Bába Rókus csongrádi lakos, Kiadja Simon János, Gyulán, 1866. Nyomatott Dobay Jánosnál. Ld. Katona Imre 1976-77. 163.

987 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22-26. Bába Szabó Rókus vallomása.

988 „Kocsin kivitték a földre, azt felmérte bizonyos díjazásért.” Füzesi é.n. (kézirat) 201.

és sekrestyést⁹⁸⁹, Katona Imre Felgyőre felfogadott kántort sejtett személyében.⁹⁹⁰ Tari és Katona bizonyosan tévedtek.

Bába Szabó Rókus helyi és megyei szintű egyesületi tagságainak száma figyelemre méltó, talán csak Sohlya Antal kántor dicsekedhetett ilyen színes palettával. 1892-ben az újonnan alakult Csongrád és Vidéke Takarékpénztár Rt. igazgatósági tagjai közé választották.⁹⁹¹ 1894-ben a Csongrádi Közlöny úgy emlegette mint városi képviselő és iskolaszéki tag.⁹⁹² Az 1880-as, 90-es években ő volt felelős a katonák újoncozásáért. 1895-ben a 48-as Népkör jegyzőjének választották meg.⁹⁹³ Még ugyanebben az esztendőben a vármegye törvényhatósági bizottságának tagjai között találjuk.⁹⁹⁴ 1896-ban Csongrád tiszteletbeli tanácsnoka.⁹⁹⁵ A harangozóválasztási bizottság tagjaként a sekrestyés személyébe is beleszólása volt.⁹⁹⁶ Egy újságcikk szerint még vőfélykedéssel is foglalkozott.⁹⁹⁷

Bába Szabó Rókus háza a mai Csemegi Károly utcában állt, az épület 1882-ben porig égett.⁹⁹⁸ A kántorhoz és harangozóhoz hasonlóan rendelkezett szőlőfölddel, ám kunyhóját a szerszámaival együtt 1893-ban felgyújtották.⁹⁹⁹ Házasságai szerencsétlenül végződtek, ahogy feljegyzéseiben írja: „ne éljenek ily szomorú napokat [maguk] mint én, mert én már fiatal napjaimban háromszor házasodtam”.¹⁰⁰⁰ Egyik feleségét Magyar Annának hívták. 1853-ban arról szerzünk tudomást, hogy nőül vette a plébános baksi születésű, hajadon szakácsnőjét.¹⁰⁰¹

Bába Szabó Rókus 1864-ben lett a csongrád-külsővárosi templom választott gondnoka.¹⁰⁰² Feladatait egy 1898-ban keletkezett vallomásában írta körül. Elmondása szerint a Purgatórium és Szent József oltárok perselyeit egyedül ürítette ki minden hónap végén, míg a Mária persely tartalmát vasár- és ünnepnapokon számolta le a plébánosnak.¹⁰⁰³ Kisebb templomi javítások alkalmával vagy fogyó eszközök (pl. gyertya) beszerzésekor ő fizette ki a mestereket és kereskedőket a sekrestyében tartott pénzből.¹⁰⁰⁴ Elődeihez hasonlóan gondoskodott a

989 Tari 1977. 9; Váry 1974. 232. (Tari László megjegyzései).

990 Katona 1976-77. 164.

991 Labádi 2007. 85. Szentesi Lap 1892. február 26. XX. évf. 21. szám, 4. old.

992 Valójában az iskolaszék megalakulásától kezdve annak tagja volt, ám a jegyzőkönyvek szerint csekély érdeklődést mutatott az iskolai ügyek irányába. Csongrádi Közlöny, 1894. november 18. I. évf. 36. szám, 3. old.

993 Csongrádi Közlöny, 1895. február 10. II. évf. 6. szám, 4. old.

994 Csongrádi Közlöny, 1895. október 20. II. évf. 42. szám, 4. old.

995 Csongrádi Lap, 1896. július 5. VI. évf. 27. szám, 2. old.

996 Csongrádi Közlöny, 1895. szeptember 29. II. évf. 39. szám, 3. old.

997 Csongrádi Lap, 1892. január 17. II. évf. 3. szám, 4. old.

998 Füzesi é.n. (kézirat) 201.

999 Tiszavidék, 1893. július 23. IV. évf. 30. szám, 3. old.

1000 Tari 1977. 24.

1001 Tari 1977. 24.

1002 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22-26. Bába Szabó Rókus vallomása.

1003 Ha a perselyekben 1 frt. 88 krajcárnál kevesebbet talált, nem ürítette ki. Ha a nevezett összegnél több volt benne, csak 1 frt 88 krajcárt vett el, a többit benne hagyta. VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22-26. Bába Szabó Rókus vallomása.

1004 Ezek rendszerint 10 forintnál kevesebb, kisebb kiadások voltak. VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22-26. Bába Szabó Rókus vallomása.

szegényeknek szánt adományok szétosztásáról és számon tartotta a harangozásért befolyt összegeket.

A plébániatemplom kurátoraként minden folyó adakozásba bekapcsolódott. Ha nem akadt elég önkéntes adakozó, a fennmaradó összeget kipótolta. A templompénztárba előttünk ismeretlen szándékkal 25 forint értékű alapítványt tett.¹⁰⁰⁵ A felesége családjából származó Magyar Lajossal közösen kőkeresztet építtetett a csongrádi Györfösben, egy elporladt fakereszt helyére.¹⁰⁰⁶ A közösségi fontosságú gyűjtések és ügyek sikeréhez (mint a Kossuth szobor felállítása), szintén hozzájárult.¹⁰⁰⁷ Hosszú éveken keresztül szervezte és vezette a csongrádiak máriaradnai zarándokútjait. A csongrádiak a 19. század végén gőzhajóval tették meg az utat Szegedig, onnan Békéscsabán át Radnáig vonatoztak.¹⁰⁰⁸

Templomgondnokként módja és lehetősége volt arra, hogy a plébániai földek egy részét haszonbérbe vegye. A plébános a csekély, évi 50 forintos bérlet fejében határozott művelési feltételeket szabott meg. Hegyi Antal 1891-ben meggondolta magát, és visszavette a két hold földet, mondván: a művelést „Istenért megteszik cselédeim ingyen”, a haszon viszont így teljes egészében a templomé lesz.¹⁰⁰⁹ A plébános két esztendővel később egy másik határrészben kezdett bérletbe, ám három esztendő múlva átengedte Bába Rókusnak, mert úgy találta, hogy a föld nem elég termékeny.¹⁰¹⁰ Az egyházfinak kölcsön felvételére is volt lehetősége a templom kasszájából, melyet kamatostul törlesztett vissza.¹⁰¹¹

Bába Rókusnak komoly rálátása volt a plébánia és a település múltbéli és folyó ügyeire, állapotára. Ahogy 1898-ban keltezett levelében magáról írta: „Bába Rókus 48 év alatt a templomba mindég és mindenütt [ott] volt”.¹⁰¹² Váry Gellért „nagyon ismeretes emberként” emlékezett vissza Bába Rókusra, aki „Csongrád városának és az egyes embereknek minden legkisebb ügyét tudja”.¹⁰¹³ Az egyszerű paraszti nép, akik közül származott, becsülte talpraesettségeért, így gyakran kértek tőle tanácsot ügyes-bajos dolgaikban.¹⁰¹⁴ A templomgondnok írásban rögzített megnyilatkozásai figyelemre méltó értesültségről, kiváló memóriáról tanúskodnak. Legyen szó időpontokról, eseményekről, helyi szokásokról vagy mennyiségekről, Bába Szabó Rókust nem hagyta cserben az emlékezete. Csongrád kitűnő krónikása lehetett volna belőle, mint ahogy próbát is tett egyik írásában, melynek alapját a Historia Domus magyar nyelvű bejegyzései képezték.

1005 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22-26. Bába Szabó Rókus vallomása.

1006 Tiszavidék, 1893. július 23. IV. évf. 30. szám, 3. old.

1007 Csongrádi Közlöny, 1894. április 22. I. évf. 6. szám, 3. old.

1008 Csongrádi Közlöny, 1895. október 13. II. évf. 41. szám, 4. old.

1009 VPL APar. Cs. 1891. május 21. Hegyi Antal levele a váci püspökhöz.

1010 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22-26. Püspöki szentszéki jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.

1011 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22-26. Püspöki szentszéki jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.

1012 VPL APar. Cs. 1898. november 22. Bába Szabó Rókus levele a váci püspökhöz.

1013 Váry 1974. 154. 1884-ben az iskolaszékhez segélyért folyamodók szegénységének kivizsgálására is Bába Rókust kérték fel, hisz ő „a lakosság anyagi helyzetét ismeri”. MNL CsML CsL Iskolaszéki iratok, 1884. november 29. 212. jk.

1014 Füzesi é.n. (kézirat) 201-202.

Az 1853-ban keletkezett kézirat Bába Szabó Csépan lakó rokonainak, Tórus Istvánnak és feleségének íródott, és Csongrád jelesebb helytörténeti eseményeit tartalmazza. A füzet kézzől-kézre járt a csongrádiak között, mígnem töredékes formában Tari László kezébe jutott. Tari a szöveget ugyan nehézkesnek, de közlésre érdemesnek tartotta, így 1977-ben több kéziratossal forrással együtt megjelentette.¹⁰¹⁵

Nem tudni, hogy Bába Szabó Rókus pontosan mikor hagyott fel templomgondnoki teendőivel. Bizonyos, hogy helyén 1898-ban már egy Kürthy nevezetű asztalosmestert, Hegyi elkötelezett „rajongóját” találjuk.¹⁰¹⁶ 1904-ben már Justin Gergely viselte a posztot, aki egészen 1912-es lemondásáig volt a külsővárosi egyházi.

4. Egy „méltó tanítvány”

Az 1898 előtt keletkezett helyi újságcikkek azt a benyomást keltik, hogy Hegyi Antal Bába Szabó Rókus személyében szívének kedves követőjére lett.¹⁰¹⁷ Ha mindebből csupán annyi igaz, hogy a kurátor csendes együttműködésben munkálkodott a plébános mellett, ez máris elegendő indok arra, hogy Bába Szabó a Csongrádi Lap elsőszámú célpontjai közé kerüljön. „Különös” életstílusa, vagyis a sokoldalú szellemi tevékenység (írás, verselés, vőfélykedés stb.) és a földművelő ősök életmintájától való eltávolodás Hegyi Antal holdudvarában bűnné transzformálódott: „Teljes életében komoly munkával sosem foglalkozott. Paraszt ember létére sem az eke szarvát, sem a kaszát és kapát kezébe nem vette, hanem úgy élt meg és úgy szerzett vagyont, hogy ide oda szaladgált, mint a vizes ürge.”¹⁰¹⁸ Bába Szabó politikai nézeteiről, annak esetleges változásairól egyéb adat nem áll rendelkezésünkre az idézett újságcikken kívül, mely jellemtelen köpönyegforgatással vádolja az egyházfit; „mint kortes és felfogadott hazudozó ússza keresztül az élet fáradalmait. [...] méltó szolgája és tanítványa Hegyi Antal plébánosnak”.¹⁰¹⁹ Hasonló közléseket bőséggel találunk a Csongrádi Lap hasábjain. Ezekben olykor *Róka Bába* néven emlegetik az egyházfit.¹⁰²⁰

Egy hírlapi vagdalkozásokkal tűzdelt évtized után a „méltó tanítvány” és plébánosa viszonya fokozatosan elmérgesedett. 1898 áprilisában az a pletyka járta, hogy Hegyi Antal – akkoriban már felfüggesztett csongrádi

1015 Tari 1977.

1016 Csongrádi Lap, 1898. november 6. VIII. évf. 45. szám, 2. old.

1017 „Hegyi a templom-gondnok kíséretében, kezében a kereszttel, házról-házra, tanyáról tanyára ment a választókhoz, hogy őket a keresztény hit elnyomására törekvő kormány és Szivák ellen izgassa.” Labádi 2007. 88. Szentesi Lap, 1892. március 25. XX. évf. 25. szám, 1-2. old.

1018 Csongrádi Lap, 1892. január 17. II. évf. 3. szám, 4. old.

1019 Csongrádi Lap, 1892. január 17. II. évf. 3. szám, 4. old. Korábban már volt róla szó, hogy Bába Szabó Rókus a 48-as Népkör tisztségviselőjének választották meg. Az idézett cikk a Függetlenségi Párt melletti állásfoglalást megelőző időkre utal.

1020 „–Szereti-e ugyan a püspök Hegyit? – Dehogyan szereti. – Nincs hát már senki, aki szeresse ezt a jó embert? – Dehogyan nincs! Vajdovics Julcsa meg Bába Rókus” Csongrádi Lap, 1896. november 8. VI. évf. 46. szám, 3. old.; Csongrádi Lap, 1892. január 17. II. évf. 3. szám, 4. old.

plébános – elbocsátással fenyegette meg a templomgondnokot.¹⁰²¹ A Csongrádi Lap megszéllőztette, hogy a konfliktus a misepénzek elszámolása miatt alakult ki.¹⁰²² Mivel a kurátor készségesen együttműködött a Hegyi plébános felfüggesztése idejére kinevezett adminisztrátorral, a volt plébános hűtlen árulónak bélyegezte egykori bizalmasát. Az első adandó alkalommal Bába Szabó fejéhez vágta: „megálljon, majd ha visszajövök, legelsőbbben is magát csapom el”.¹⁰²³ Ez a jelenet csupán szerény előjátéka volt az 1898 nyarán történeteknek.

A felfüggesztett plébános ellen 1898 augusztusában több, mint félszáz tanú meghallgatásával kezdett vizsgálatokba Matejka Vilmos szentszéki biztos. Az írástudatlan tanúk vallomásának rögzítésében a harangozó és az egyházi is segédkezett, végül ők is kihallgatásra kerültek. Matejka Vilmos részletesen kifaggatta Bába Szabó Rókust a plébánia pénzügyeiről. A válaszok korrektek és pontosak voltak, ám mikor a kisebb ügyektől – mint a temetői sírhelyek díja – távolodni kezdtek, Bába Rókus megtorpant, elbizonytalanodott. Matejka hitetlenkedésére válaszul hangzott el a vallomás: a plébánia általános bevételeiről és kiadásairól a kurátor semmit sem tud. Feladatköre a valóságban csupán a perselyek elszámolására korlátozódott. „[A perselyeket] vasár- és ünnepnapokon rendszeren felnyitottam, másokkal együtt – plébános úr jelenléte nélkül – megoldvastam, az összeget czédulára írtam fel, és így a sekrestyében lévő ládába, melyben gyertyák és gyertya hulladékok is tartattak, czédulástul a pénzt betettem, a hónap végén pedig az összejött pénz czédulákkal együtt a plébániára bevitettem, hol a plébános úrnak átadtam a ki azt saját [...] kasszájába tette, vagy pedig az asztalon hagyta.”¹⁰²⁴ Csupán év végén látta, hogy a perselypénzek be vannak vezetve a „nagy könyvbe”.¹⁰²⁵ A templomi adósságokról akkor szerzett tudomást, amikor az Egyházmegyei Hatóság lefoglalt egy nála tartott, kisebb összeget.¹⁰²⁶ Mikor a vallató az év végi számadásról kérdezte, Bába Rókus őszintén így felelt: „Be hívtak, hogy írjam alá a kész iratokat, három irat volt, amit alá kellett írnom. Elémbe tették, hogy írjam alá. Miután a többi urak, a kegyurasági megbízott, a községi előjáróság és a kerületi esperes úr már aláírták, én is aláírtam, a nélkül, hogy tudtam volna mi van benne.”¹⁰²⁷

1021 Csongrádi Lap, 1898. április 10. VIII. évf. 15. szám, 3. old.

1022 Korábban már szó esett a Hegyi Antal plébános felfüggesztésének okaként szolgáló misepénzbotrányról. Mivel részletekbe menően nem áll módunkban az ügygel foglalkozni, csupán annyit jegyzünk meg, hogy Bába Szabó Rókus a helyettes adminisztrátor kérésére két olyan szentmise okmányt adott át, melyeket még Hegyi Antal írt alá. Hegyi Antal felháborodását az okmányok átadásának ténye váltotta ki. VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22–26. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.

1023 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22–26. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.

1024 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22–26. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.

1025 *Nagy könyv*: a templomi bevételeket és kiadásokat tartalmazó könyv. VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22–26. Bába Szabó Rókus vallomása.

1026 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22–26. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.

1027 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22–26. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus vallomása.

Ez a jámbor őszinteség kellemetlenül érintette Hegyi Antalt, hisz a váci egyházmegye általános rendszabályzata arra kötelezte a plébánost, hogy a bevételeket és kiadásokat előzetesen beszélje meg a kurátorral.¹⁰²⁸ Ám a templomgondnok saját bevallása szerint akkor látta az új templomi szerzeményeket, amikor azok a helyükre kikerültek.

Az augusztusi vallomás után két hónappal a felfüggesztett plébános hivatalosan is visszatért Csongrádra. Első dolgai között megírta Bába Rókus elbocsátó levelét, melyet indoklással együtt tettek közzé a Csongrádi Lap első oldalán. A nevezetes ok az egyházi vagyon hűtlen kezelése, a plébániai szőlőben lévő gyümölcsfák kiásása, „ellopása” volt. A megalázó nyílt levél a kurátor családi padjának eltávolítását is kihirdette.¹⁰²⁹ Bába Szabó Rókus ekkor pennát ragadott, hogy élete talán első és utolsó levelével felkeresse a váci püspököt.

Meglepő lehet, de az elcsapott kurátor a nevezetes levélben nem Hegyi Antalt, hanem a püspöki széki vizsgálóbiztosokat okolta helyzetéért, akik a vallomás után nem óvták meg tanújukat a következményektől. „Nó igaz azon közmondás, aki megmondja az igazat be török a feje. Engemet 15 napon át hit alatt Matejka Vilmos mint ki küldött vizsgáló bíró kérdőre vont, és íme itt az érdem [...] és kik tették, a Papok, akik bele vittek engemet, mert követelik hogy én tudok ezt és amazt, és tehát kérdéseikre feleltem, és íme most úgy vagyok mint a ki csavart citrom.”¹⁰³⁰ Bába Rókus a körülmények áldozataként tekintett magára, akit az esküvel szentesített őszinteség nyomása tett Hegyi Antal ellenségévé. A levél semmit nem kért, csupán közölt: a kurátor rezignáltan tudomásul vette immáron „gúnnyal és szégyennel telt” életét, majd azzal a reménnyel zárta sorait, hogy a temető hamarosan megszabadítja a szenvedésektől.¹⁰³¹

5. Gondolatok egy kiüresedett pozícióról

Forrásaink alapján nem lehet megállapítani, hogy Bába Szabó Rókus csak Hegyi Antal színre lépését követően veszítette el rálátását a plébánia pénzügyeire, vagy a korábbi plébánosok idejében is névleges volt funkciója. Ami bizonyos, hogy Hegyi Antal mint „főgazda” magabiztosan, komolyabb megkötések nélkül forgatta a templom vagyont. Bába Szabó Rókust a levelein és vallomásain keresztül átsütő alázatos szerénység bénította meg abban, hogy pozíciójával járó hatáskörének érvényt szerezzen. Hegyi Antal centralizációs törekvéseinek ideális társa

1028 VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 31. Püspöki szentszéki tanács jegyzőkönyvi kivonata.

1029 „A történetknél fogva kénytelen vagyok önt a kurátorságból ezennel elbocsátani és tudtára adni, hogy privát padját, melynek felállítására, mint templomgondnok kapott engedélyt, a templomból késedelem nélkül eltávolíttassa, mivel akik az egyház vagyont pusztítani merészelik, semmiképp sem tarthatnak rá igényt, hogy az egyház által bármiféle kedvezményben részesíttessenek.” Csongrádi Lap, 1898. november 6. VIII. évf. 45. szám, 1. old.

1030 VPL APar. Cs. 1898. november 22. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus levele a váci püspökhöz.

1031 VPL APar. Cs. 1898. november 22. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv, Bába Szabó Rókus levele a váci püspökhöz.

volt ez a csöndes kurátor, akit nem kellett „háttérbe tenni” – odatalált magától is. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy a nehéz természetű plébános és a templomgondnok viszonya a szentszéki vizsgáldás kezdetéig ép maradt.

Bába Szabó Rókust legendás tájékozottsága, tudása tette emlékezetessé. Kitűnő memóriája mellett irodalmi, történetírói próbálkozásai is figyelemre méltóak. Korának helyi jelentőségű, kiemelkedő alakjaként megkerülhetetlen azok számára, akik Csongrád 19. századi történetével kívánnak foglalkozni.